

BEYOĞLU SENİN

KATILIMINLA BEYOĞLU

Katı Atık Depoları Ziyareti Saha Raporu

2021

Bu rapor **İstanbul Planlama Ajansı Sosyal Politikalar Ofisi** tarafından hazırlanmıştır.

2021

1. Yöntem

Beyoğlu'nda bulunan katı atık depolarına atık işçiliği alanında faaliyet gösteren dernek yöneticilerinin aracılığıyla saha ziyaretleri gerçekleştirildi. Saha ziyaretinde depo sahipleriyle veya yetkili olan çalışanlarla anket çalışması yürütülmüştür. Anket yapılan kişilerin dışında görüşülen diğer kişilerin de (depoda çalışan, barınanlar) dile getirdikleri sorun ve ihtiyaçları rapora dâhil edilmiştir.

Ziyaret Edilen Depolar: Ziyaret edilen depolarının yoğun olarak midye dolma üretim yerleriyle benzer olarak Çukur ve Bülbül mahallelerinde dağılmış olduğu görülmüş; Yenişehir, Dolapdere, Kocatepe mahallelerinde de bulunan depolara ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Görüşülen Kişilerin Profilleri: 23 depo gezilerek 30'a yakın kişi ile görüşüldü. Saha çalışmasında görüşülen tüm kişiler erkekti. Çalışma esnasında katı atık toplayan kadına denk gelinmemiştir. Anket yapılan kişilerin 25-65 yaş aralığında olduğu, büyük çoğunluğunun ilk ve ortaokul mezunu olduğu gözlemlenmiştir. Büyük depoların sahiplerinin Niğde, Tokat, Van, Aksaray'lı olduğu; bu depolarda çalışan işçilerin de bu depo sahiplerinin profiline uygun olduğu gözlemlenen bir diğer konudur. Özellikle Niğde, Tokat ve Aksaraylıların akraba ve yakın çevrelerinde olan, kendilerine yakın kişileri çalıştırdığı görülmüştür.

Yapılan saha çalışmasında ziyaret edilen depolarda çalışan atık işçilerinin profillerine dair:

- Saha ziyaretlerinde gezilen depolarda çalışan atık işçilerinin yaş aralığının en yoğun olarak sırasıyla 18-30 ve 30-40 ve 40-50 arasında olduğu, 18 yaşından küçük 3 kişinin olduğu ve 65+ yaş üstü çalışanların da olduğu ifade edilmiştir.
- 2 depoya ara sıra atık getiren 1'er siyahi kadın atık işçinin olduğu ifade edilmiştir.
- Niğde, Tokat ve Aksaraylı depo sahiplerinin depolarında çalışan işçilerin çoğunluğunun Türk, Türkmen olduğu görülmüş, görüşme esnasındaki ifadelerinden Afgan atık işçileri başta olmak üzere tüm göçmen atık işçilerine yönelik çok katı bakış açılarının olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Vanlı depo sahiplerinin yoğun olarak Kürt, Afgan, Suriyeli, Türkmen atık işçileri çalıştırdığı, 2 tanesinde Faslı, Afrikalıların da yer edinebildiği görülmüştür.

2. Beyoğlu ve Atık

2.1. Mekânsal Bulgular

Çukur, Bülbül, Yenişehir, Dolapdere, Kocatepe mahallerinin katı atık depolarının yoğunlaştığı bölgeler olarak görülmektedir.

Bu depolara getirilen atığın genel olarak sadece Beyoğlu'ndan değil, Şişli, Beşiktaş, Sarıyer, Kâğıthane ve Eminönü ilçelerinden de getirildiği; aynı zamanda farklı ilçelerde bulunan depolara da Beyoğlu'ndan atık götürüldüğü ifade edilmiştir.

- Depolarının büyük çoğunluğunun 10 yıldan fazladır bu bölgede bulunduğu, 3'ünün 1 yıldan az, 4'ünün 15 yıldır, 6 tanesinin 5-10 yıldır, 4 tanesinin ise 20 yıldan fazladır bulunduğu ifade edildi.

- Yapılan saha çalışmasındaki ifadelerle göre Beyoğlu'nda bulunan yaklaşık 30-35 deponun bulunduğu, bunların bazılarının son dönemde açılan 1-2 kişinin atık getirdiği küçük depolar olduğu, uzun zamandır açık olan depo sahiplerinin birbirlerini tanıdığı çıkarımı yapılmıştır.

- Depo sahipleri ve diğer çalışanların ifadelerine göre Beyoğlu bölgesinde (diğer ilçelerden de gelen) 1000'e yakın atık toplayıcısının olduğu ifade edilmiştir.

- Yapılan saha çalışmasında ise depo sahiplerinin belirttiği sayılara göre, (anket uygulanmasını istemeyen ve kapalı olan depolar hariç) 18 depoda 200'e yakın atık işçisi olduğu çıkarımı yapılabilir.

2.2. Beyoğlu'nda Katı Atık Depolarına Dair Bulgular

- Yapılan saha çalışmasında anket uygulanan kişilerin büyük çoğunluğunun İstanbul'a 10-35 yıl aralığında göç ettiklerini, göç etme sebeplerinin ise iş imkânları olduğunu söylemişlerdir.

- Göç edenlerin dışında İstanbul'da doğup aile veya yakın akrabaların yaptığı iş olduğu için 25-30 yıldır bu işi yapan kişiler de vardır.

- İstanbul'a göç edenlerin yapacak bir iş bulamadıkları, çiftçilik veya hayvancılıkla uğraşan 3 kişinin memleketlerinde bu işi yapamadıkları, battıkları, bu yüzden İstanbul'a geldiklerinde en kolay yapabildikleri işin bu olduğu için bu Alana yöneldiğini söylemişlerdir.

- Depo sahiplerinin tamamının bu işe atık toplayarak başladıkları, bu işi yaptıktan 2-3 yıl sonra önce küçük depolar sonra ise büyük depolar kiralarak bu işi devam ettirdiklerini ifade etmiştir.

- Atık işine de yine arkada, çevre ilişkileri aracılığıyla başladıkları dile getirildi.

- Anket yapılan kişilerden büyük depo sahiplerinin Beyoğlu ve yakın ilçelerde uzun yıllar atık topladıklarını, bu işi yaparak geçimlerini sağladıklarını, uzun yıllardır bu işle uğraştıkları için artık başka iş yapamayacaklarını, bu işi meslekleri olarak benimsediklerini belirtmişlerdir. Ancak küçük depo sahiplerine bakıldığında yapacak başka bir olması

durumunda bu işi yapmayacakları, mecbur kaldıkları için bu işte devam ettiklerini söylemişlerdir.

2.3. Neden Beyoğlu?

Beyoğlu'nda yer edinmelerine dair soru sorulduğunda; mağazaların çok fazla olması, insanların en fazla uğradığı ilçelerden biri olduğu için tüketimin fazla olduğu ve bu tüketimden kaynaklı çıkan atığın bir toplanma alanına ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. Yine mağaza, ticaret merkezlerinin sayısının fazla olduğu, gece hayatının aktif olduğu Beşiktaş, Şişli, Eminönü'ne yakın olması, bu durumun çok eskiden beri süregeldiği için depoların çok uzun zamandır bu bölgede bir ihtiyaç haline geldiği cevapları alınmıştır.

Aynı zamanda buldukları mahallelerde de atık depolarının çok kolay bir şekilde yer edinebildiği, atığın kokusunun ve görüntü kirliliğine bu bölgede artık alışıldığı, herkesin birbirini tanıdığı o yüzden çevrenin kabullendiğini söylemişlerdir. Bu durum aynı şekilde midye dolma üretim yerlerinde de görülmektedir. Yine bu bölgede akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin yoğun olduğu için de bu bölgede devam etmelerinin bir diğer sebebi olduğunu söylemişlerdir.

2.4. Atık Depoları

2.4.1. Depoların Fiziki Özelliği:

- Gezilen 23 deponun büyüklüğü 35-300 m² arasında değişmektedir. 35 m² olan 2 depoya 1 kişi, 45 m² olan 1 depoya 2 kişi atık toplamaktadır. Küçük olan depolar 1 yıldan az süredir bu bölgede işletiliyor. Büyük depoların ise 100-300 m² arasında değiştiği, ifadelerine göre ise bu depolarda ise 7-30 arasında kişi çalışmaktadır.

- Depo yapılarının genel itibariyle müstakil daire/bina veya açık alanda oldukları, küçük depoların bodrum katta olduğu gözlemlenmiştir.

2.4.2. Depodaki Yaşam Alanlarına Dair Bulgular:

- 12 depoda, depoyu aynı zamanda barınma alanı olarak kullanan kişilerin(atık işçileri) olduğu görülmüştür. Barınma alanlarının genel itibariyle yaşam koşullarına elverişli olmadığı, hijyen açısından çok kötü durumda oldukları gözlemlenmiştir.

- Barınma alanları dışında mutfak, tuvalet, banyo ihtiyaçlarının karşılanabileceği alanlar da mevcuttur. Bu barınma alanlarının 8 tanesinde buzdolabı olduğu, mutfak alanı bulunan 4 depoda yemek ihtiyaçlarının ortak alınan malzemelerle 1-2 gözlü ocaklarda ya tüpte karşılandığı dile getirildi.

- Kışın da yine bu depolarda barındığı, odun sobası ya da elektrik sobası ile ısınma ihtiyaçlarını karşıladıkları bilgisi alınmıştır.
- Depoların özellikle kış aylarında barınma için uygun olmadığı gözlemlenmiştir.
- Barınma alanı olarak kullanılmayan yerlerdeki depo sahiplerinden bazıları depolarında barınmaya asla izin vermediklerini ve böyle bir teklifi kabul etmediklerini ifade etmişlerdir. 2 depo sahibinin çalışanları için ev tuttuğu, kiralarını da aylıklarından kestiği bilgisi edinilmiştir. Bu şekilde daha insani koşullarda yaşamlarını sağlamalarına destek olduklarını ifade etmişlerdir.

2.4.3 Atık Türleri, Dağıtım ve Ekonomik Döngü:

Beyoğlu'nda ziyaret edilen depoların tamamına yakınında kâğıt, plastik ve metal atıkların toplandığı görülmüştür. Bu atıkların toplanmasının temel sebebinin ise daha kolay ulaşılabildiği olarak söylenmiştir. 1 ya da 2 kişinin çalıştığı küçük depolar topladıkları atıkları yine aynı ilçede bulunan daha büyük 2 depoya verdiği, büyük depoların ise genel olarak Bayrampaşa ve Bayrampaşa'nın yakınlarında bulunan aracı ya 2. elci diye tabir ettikleri hurdacılara/prescilere verdiği ifade edilmiştir. Beyoğlu'nda ziyaret edilen 18 deponun 3 tanesinde pres makinesi bulunduğu görülmüş, küçük depolardan bazılarının atıklarını buraya sattıkları öğrenilmiş, pres makinesi olan büyük depoların presledikleri atıkları 2.elci ya da direk fabrikalara verdiği öğrenilmiştir.

Toplanan atıkların alış ve fiyat bilgisini veren bazı depolardan elde edilen verilere göre; kâğıdın kilosunun ortalama olarak alışının 1TL, satışının 1,50-2.00 TL arasında değiştiği, plastiğin (kg) alış fiyatının 2 TL, satış fiyatının 3 TL olduğu, metalin de aynı şekilde kg alış fiyatının 2 TL, satış fiyatının 3 TL olduğu söylenebilir. Çok az yerde toplanan alüminyumun alış kilosunun 12 TL olduğu fakat toplamanın çok zaman aldığı için genelde atık işçilerinin kâğıt ve plastik toplarken denk geldikçe onu da topladıkları söylenmiştir. Buradan hareketle Beyoğlu'nda atık olarak genel itibariyle kâğıt ve plastik atığın daha çok toplandığının söyleyebiliriz.

Depoların büyüklüğü ve depoların çalışan sayısına bağlı olarak günlük/haftalık toplanan atık miktarının değiştiği görülmektedir. Afgan, Suriyeli atık işçilerinin daha yoğun olduğu depolarda günlük/haftalık toplanan atık miktarlarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Beyoğlu'nda atık toplayan birinin günlük 50-100 kg arasında kâğıt-plastik-metal atık toplayabileceği görülmektedir. Atık miktarının çalışma saatlerine bağlı olarak değişebildiği, 13-14 saatten fazla çalışan birinin 100-150 kg arasında atık toplayabileceği, Afgan vb. profildeki

atık işçilerinin daha hızlı ve yoğun çalıştığı, bu yoğun çalışma sonrası daha fazla atık toplayabildikleri ifade edilmiştir.

Depoların çalışma saatleri/günleri ve atıkların yoğunlaştığı saatler sorulduğunda bu durumun değişkenlik gösterebildiği cevabı alınmıştır. 5 deponun pazar günleri kapalı olduğu, diğer depoların her gün açık olduğu, özellikle barınma alanı olarak da kullanılan depoların sürekli açık olduğu, diğer depoların ise genel çalışma saatlerinin 07.00-23.00 saatleri arası olduğu öğrenilmiştir.

2.4.4 Zorlanılan Alanlar

Depolarda yapılan saha çalışmasında depo sahiplerinin zorlandıkları/ sorun yaşadıkları konulara dair bulgular genel itibariyle 2 başlıkta toplanabilir.

- Zabıta ve emniyetin müdahaleleri, depo sahipleri açısından en zorlanılan konular olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle Beyoğlu'nda İstiklal caddesindeki ve bazı ara sokaklarındaki atık toplayıcılığının ilçe belediyesi tarafından özelleştirilmesi ile birlikte (belirli şirketlere verilmesi/ belediye aracılığıyla şirketlerin atık toplaması) benzerin problemlerin sıklıkla yaşanmaya başladığı ifade edilmiştir. Valilik kararlarıyla emniyetin ve zabitanın son dönemlerde yaptığı depo baskınları ve atık işçilerine yönelik olumsuz tutumlarının kendilerine de yansıdığını; depolara yönelik baskınlar gerçekleşme bile zabıta ve emniyetin atık işçilerine karşı olumsuz bakışlarının arttığını ifade etmişlerdir.

- Niğde, Tokat ve Aksaraylı depo sahipleri ve anket çalışmasında konuşulan depo çalışanları özellikle Afganların İstanbul'a göç etmesinden sonra Beyoğlu'nda çok sayıda Afgan atık işçisinin belirttiği, bu kişilerin düzensiz biçimde her yerde atık topladıkları, kalabalık ve daha fazla saat çalıştıklarında da kendilerinin atık bulmada zorluk yaşadığını ifade etmişlerdir.

3. Sosyo-ekonomik Bulgular

Depo sahiplerinin tamamı bu işten kazandıkları gelire dair herhangi bir net ifadeye bulunmaktan kaçınmıştır. Çalışanlarının ise performansına göre aylık 2.000 TL ile 6.000 TL arasında kazanç elde ettiklerini ifade etmişlerdir. Döviz kurundaki dalgalanmaların kâğıt, plastik fiyatlarını da etkilediği, o yüzden sürekli bir değişimin yaşandığı ifade edilmiştir. Toplanan atığın araçlara ya da fabrikalara ulaştırılması noktasında dağıtım ağının çok önemli bir gider ayağı olduğunu söylemişlerdir. Yaşamın giderek pahalılaşmasının, giderlerinin artması kendileri ve çalışanları açısından olumsuz durumlar yarattığı dile getirilmiştir.

3.1. Pandemi Etkisi

Özellikle kapanma döneminde olmak üzere pandemi sürecinin kendilerini çok olumsuz etkilediğini, küçük depo sahiplerinin çalışmayıp memleketlerine gittikleri, mekânların kapalı olduğu için tüketimin azaldığı, bu yüzden de pandemi de kazançlarından 2-3 kat daha az kazandıklarını ifade etmişlerdir.

Gezilen bu depolarda bulunan bazı işçiler ise pandemide kimsenin olmaması, trafik, kalabalık vb. sebeplerden kaynaklı çok daha rahat çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

3.2. Güvencesizlik

Güvencesizlik konusu atık alanının en önemli problemlerinden biridir. Beyoğlu özelinde olmak üzere atık alanındaki toplayıcıların neredeyse tamamı sigortasız ve güvencesiz çalışma koşullarda çalışmaktadır. Beyoğlu'ndaki durumun da bundan çok farklı olmadığı yapılan saha çalışmasında görülmüştür. Beyoğlu'nda bulunan 1 atık deposu dışında diğer hiçbir deponun ruhsat, geri dönüşüm belgesi ve sigortalı çalışanı olmadığı görülmüştür. 1 deponun geri dönüşüm belgesi bulunmakta ve aynı depoda 6 çalışan sigortalı olarak çalışmaktadır. Beyoğlu'nun en büyük deposu olan bu depoda 6 sigortalı çalışan dışında başka sigortasız çalışan atık toplayıcılarının da olduğu görülmüştür. Depo sahiplerinden 3'ünün BAĞKUR, 4'ünün SSK'lı olduğu, diğer depo sahiplerinin ve çalışanlarının herhangi bir güvencesi olmadığı ifade edilmiştir.

Sağlık durumlarına yönelik soru sorulduğunda herhangi bir sağlık problemlerinin olmadığı, bu alanda çalışanların bağışıklık sistemlerinin kuvvetli olduğu cevapları alınmıştır. Göçmen işçi çalıştıran depo sahipleri, göçmen işçilerinin ilk zamanlarda sağlık problemleri yaşayabildiklerini bu durumda gidebilecekleri bir yerin olmadığını, daha farklı yollarla (kaçak, özel hastaneler, daha pahalı hizmetle) bu sorunu çözmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

4. Talepler ve İhtiyaçlar

Depo sahiplerinin talep ve ihtiyaçlarını anlamaya yönelik sorulan sorulara verilen başlıca cevap, çalışırken “rahat bırakılmaları”nın yeterli olduğu yönünde olmuştur. Beyoğlu'nda çalışırken doğrudan karşılaştıkları bir durum olmasa bile diğer ilçelerde depolara ve işçilere karşı yapılan baskıların, uygulanan ceza işlemlerinin kendilerini tedirgin ettiğini, yeni yönetmeliklerle kendilerinin ve çalışanlarının geçimlerini sağladıkları bu işin ellerinden alınmaya çalışıldığına yönelik kaygıları olduğunu ifade etmişlerdir.

Beyoğlu'nda çalışan atık işçilerinin ve depo sahiplerinin daha çok bireysel hareket ettiği, bir dayanışma alanının olmadığı, olumsuz durumlar karşısında tepkilerin çok yetersiz kaldığı ve bu sebeple en kısa sürede kooperatifleşme ve dernekleşme gibi adımların atılmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir. Genel olarak bakıldığında ise Beyoğlu'ndaki atık depo sahiplerinin ve çalışanlarının alanda çalışan dernek ve STK'lara dair bilgilerinin olmadığı, hak kayıpları karşısında ne tür adımlar izlemeleri konusunda bilgileri olmadığı görülmüştür.

Saha çalışmasında taleplere/ihtiyaçlara yönelik ortaya çıkan diğer önemli başlıklar aşağıda sıralanmıştır.

- İlçenin ulaşılabilir/merkezi yerinde konumlanmış, daha düzenli biçimde depolama yapılabilecek kağıt toplama alanları sağlanmalıdır.
- Bazı depo sahipleri/çalışanları tarafından atık alanında çalışan herkesin güvencesiz şartlarda çalıştığını merkezi ve yerel yönetimlerinin çevreye çok önemli katkısı olan atık işçilerine, depo çalışanlarına sosyal güvence sağlaması gerekliliği söylenmiştir. Diğer depolarda ise bu alanda çalışan çok işçinin olduğu, bunun büyük bir kısmını da göçmenlerin oluşturduğu için bunun çok mümkün olmadığını ifade etmiştir.
- Sosyal güvence konusunda yaşanan farklı cevapların bir diğer çıktısı olarak bu alanda çalışanların ve depo sahiplerinin kooperatifleşme yoluyla daha kolay örgütlenebileceği ve bu şekilde kendilerine yönelik engellemelere ve cezai işlemlere daha kolay ses çıkarabileceklerini ifade edilmiştir.
- Saha çalışmasında sağlık problemi olan kimseyle karşılaşılmadığı ama acil bir sağlık durumunda, özellikle göçmenlerin herhangi bir sağlık probleminde ne tür adımlar izleyebileceklerine dair bilgisi bulunmamaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim konusunda bilgilendirme yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Göçmen işçiler başta olmak üzere atık alanında çalışanların karşılaşılabilecekler acil bir sağlık durumunda sağlık desteğinin verilmesini talep etmektedirler.
- Saha çalışmasındaki en önemli çıktılardan biri bölgede ve İstanbul'da bulunan atık alanlarının, depoların ve atıkların kayıt altına alınmasının gerekliliğidir.
- Son dönemde konuşulan, çıkarılan yeni yönetmeliklerin sadece bu alanın tekelleştirilmesi için olduğunu söyleyen depo sahipleri, bu alanda çalışanların çalışma koşullarını düzenleyen yasal düzenlemeler yapılması gerekliliğini ifade etmektedirler.

- Özellikle barınma alanı olarak kullanılan depoların yaşamak için çok uygun olmadığı belirtilirken, atık işçileri için barınma alanı desteğinin verilmesi veya bu alanların fiziksel koşullarının daha elverişli hale getirilmesi ve hijyen koşullarının iyileştirilmesi talebi dillendirilmiştir.

- Atık toplayıcılığının ve depolama alanlarının hijyen açısından çok kötü durumda olduğu gözlemlenmekle beraber uygun ve hijyenik ekipman desteği ile olası yaralanmaların (çöpteki kesici cisimler vb.), hastalıkların önüne geçilebileceği ifade edilmiştir.